

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ:
РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ**

НАПРЯМИ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ

Бардакова Г.В., начальник управління зовнішньоекономічних відносин головного управління регіонального розвитку, залучення інвестицій і зовнішньоекономічних відносин Донецької облдержадміністрації, к.е.н., доцент

В теперішній час функціонування зовнішнього сектору економіки України відбувається в умовах реструктуризації світової економіки, суть якої полягає у формуванні на мегаекономічному рівні багатополарної системи суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Посилюється тенденція до створення й подальшого розвитку високо-інтегрованих економічних просторів, які об'єднують країни, близькі за географічним положенням, рівнем економічного та культурного розвитку.

Формування багатофункціональної моделі зовнішньоекономічних зв'язків України не обмежується визначенням завдань і місця країни й її суб'єктів у взаємовідносинах з цими інтеграційними угрупованнями. Важливим зовнішнім чинником становлення такої моделі є співробітництво з країнами колишнього СРСР.

Одним з актуальних для зовнішньоекономічної політики України питань є вибір оптимальної форми співробітництва або інтеграції. Очевидно, сьогодні вибір оптимального для України інтеграційного рішення, а крім цього вплив цього на розвиток зовнішньоекономічних відносин національних господарюючих суб'єктів з країнами колишнього СРСР або ЄС є непростим, неоднозначним: потрібно врахувати цілу низку внутрішніх і зовнішніх факторів, оскільки це питання зберігає актуальність.

Виходячи з вищевикладеного, метою роботи є визначення напрямів інтеграційних відносин України.

Україна виступає на міжнародній арені з позицій великої європейської держави, яка має чималий потенціал саморозвитку. Держава прагне до взаємовигідного, рівноправного партнерства в двосторонніх відносинах. Розвиток зовнішнього сектору економіки України припадає на період, коли світові ринки не тільки сформувались, але й поділені між основними суб'єктами світової господарської діяльності. За цих умов країні непрості знайти свою ринкову нішу і посісти гідне місце у світовому економічному просторі.

Зовнішньоекономічна стратегія України потребує врахування потреб і тенденцій розвитку міжнародної економіки; а також врахування рівня розвитку й структури національної економіки.

Починаючи з 2006 року спостерігається тенденція збільшення негативного сальдо зовнішньої торгівлі товарами та послугами. Український експортний потенціал має за своєю структурою вузьку базу і характеризується низьким рівнем переробки експортної товарної номенклатури. До головних позицій належать продукція металургії, хімічної промисловості та сільського господарства, що свідчить про сировинну спрямованість експорту України. Динаміка зовнішньоторговельної діяльності України свідчить про відновлення її після кризових явищ 2009 року. За даними Державного комітету статистики України в 2010р. експорт товарів склав 68409,8 млн.дол. США, імпорт – 82606,9 млн.дол. Порівняно з 2010р. експорт збільшився на 33,1%, імпорт – на 36% .

Від'ємне сальдо становило 14197,1 млн.дол., в порівнянні з 2010 р., збільшилось на 4860 млн.дол. Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 0,83 (за 2010р. – 0,85). На формування негативного сальдо вплинули окремі товарні групи: палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки (-22913,4 млн.дол.), засоби наземного транспорту, крім залізничного (-4810,1 млн.дол.) та механічні машини (-3541,3 млн.дол.). Обсяги експорту товарів до країн СНД становили 38,3% від загального обсягу експорту, Європи – 27% (у т.ч. до країн Європейського Союзу – 26,3%), Азії – 25,9%, Африки – 4,9%, Америки – 3,7%. Найбільші експортні поставки здійснювались до Російської Федерації, Туреччини, Італії, Польщі, Індії, Китаю та Білорусі.

Формування багатофункціональної моделі зовнішньої економіки України не обмежується визначенням завдань і місця країни у взаємовідносинах з інтеграційними угрупованнями. Важливим зовнішнім чинником становлення такої моделі є співробітництво з країнами колишнього СРСР. З огляду на економічну і політичну ситуацію, що склалася у світі, стратегічні цілі формування зовнішнього сектору економіки України визначаються як орієнтація країни на європейські інтеграційні структури, які розвиваються на основі ЄС. Тем не менш, посилення співробітництва в рамках СНД зокрема, дасть змогу, з одного боку, зберегти і закріпити на перспективу ринки збуту в країнах пострадянського простору, з іншого — нарощувати експортний потенціал і отримувати ті види товарів і послуг, капіталу та робочої сили, в яких Україні відчуває потребу через обмеженість економічних ресурсів і відсутність конкурентних переваг у їх виробництві.

Інтеграційні та економічні зв'язки в рамках СНД протікають з різною інтенсивністю й глибиною в окремих країнах-членах співдружності, а виробнича інтеграція відбувається із «різною швидкістю». Про це свідчить той факт, що в рамках СНД з'явилися тісні, взаємопроникаючі окремі вузькорегіональні зв'язки у вигляді, „трийки" (Союз держав Центральної Азії, що у березні 1998 р. після приєднання Таджикистану став „четвіркою"), СЕП/Митного Союзу (Росія, Білорусь, Казахстан), регіонального об'єднання ГУАМ (що включає Грузію, Україну, Азербайджан і Молдову).

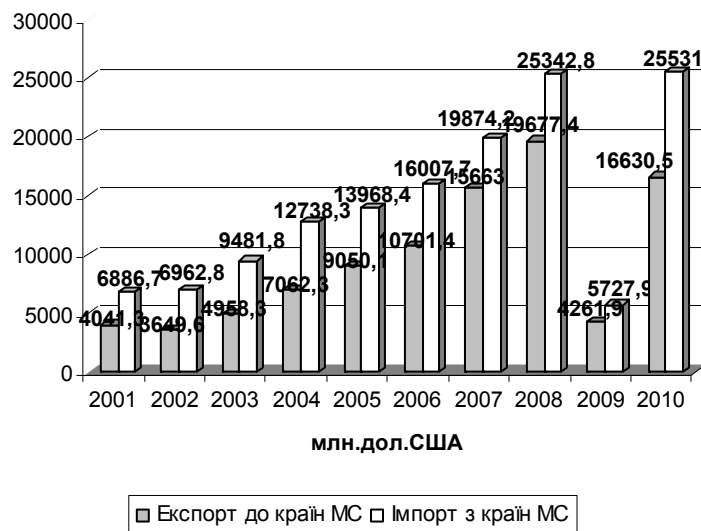


Рис. 1 Динаміка зовнішньої торгівлі товарами з країнами МС (млн.долл.США)

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Розвиток зовнішньоекономічних відносин України з країнами Митного союзу може значно підвищити конкурентоспроможність українських товарів на світових ринках через реалізацію конкурентних переваг угруповання. Про підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на ринках країн-членів Митного союзу (МС) свідчить динаміка зовнішньої торгівлі України (рис. 1).

За даними Комісії Митного союзу зовнішньоторговельний оборот України з цими країнами за 2011 р. склав 61,2 млрд. дол. США, в т.ч. експорт – 23,9 млрд. дол. США, імпорту – 37,3 млрд. дол. США. У порівнянні з попереднім роком темпи росту зовнішньоторговельного обороту склали 140,35%, експорту й імпорту – 138,52% та 141,5% відповідно.

В географічній структурі експорту частка країн МС складає 33,8%, в т.ч. 29% належать Російській Федерації, 2,8% - Білорусі й 2,7% - Казахстану. Збільшення обсягів експорту до Російської Федерації склало 47,6%.

В товарній структурі експорту України до країн МС лідируючі позиції займають продовольчі товари, чорні метали та вироби з них, а також транспортні засоби, машини й устаткування. Особливо гостра ситуація для України має місце у торгівлі продукцією машинобудування. Через падіння виробництва у галузі різко, а також ситуація яка складається з поставками цистерн в Російську Федерацію, скоротилися обсяги українського експорту цієї продукції.

В географічній структурі імпорту України країн МС також займають провідні місця. Частка країн в загальному обсязі імпорту становить 42,4%, з них Російська Федерація поставляє 35,2% загального обсягу імпорту в Україну, Білорусь – 5,1%, Казахстан – 2%.

В товарній структурі імпорту в Україну з країн МС лідируючі позиції займають мінеральні палива та продукти нафтоперегонки, продукція хімічної промисловості, а також транспортні засоби, машини й устаткування.

У порівнянні з 2010 р. імпорту товарів в Україну збільшився з Білорусі – на 64% (за рахунок надходжень палив мінеральних, нафти і продуктів її перегонки, засобів наземного транспорту, крім залізничного, механічних машин), Російської Федерації (на 31,2%). Однак найбільша проблема для україно-російських торговельних стосунків лишається монополія Росії щодо забезпечення потреби української економіки в енергоносіях, що є вирішальним чинником у посиленні загроз у енергетичній і економічній безпеці країни. Двосторонні торговельні зв'язки стримує наявність митних тарифів між країнами, що зменшує конкурентоспроможність продукції на ринку країн-учасниць МС.

Російська Федерація є основним зовнішньоторговельним партнером України, про це свідчать статистичні дані. З 1998 р. між підприємствами України і Російської Федерації реалізуються проекти в рамках виробничої кооперації (на виконання Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Російської Федерації про виробничу кооперацію від 24.04.1998 року, який реалізується шляхом підписання щорічних міжурядових Протоколів з переліками продукції та їх обсягами, що постачаються суб'єктами господарювання сторін в рамках виробничої кооперації протягом року.

Координацію роботи з реалізації Угоди про виробничу кооперацію було покладено на Міністерство промислової політики України, зараз Державне агентство України з управління державними корпоративними правами та майном

Слід зазначити, що частка поставок продукції в рамках виробничої кооперації за останні роки була незначною і не перевищувала 2,0% від загального товарообороту з Російською Федерацією.

Таким чином, існує великий потенціал для розвитку та активізації співпраці в інших напрямках. СЕП залишиться зручним юридичним каркасом для надання його сторонами одна одній та її партнерам різних торговельних пільг без формального порушення вимог СОТ.

Одним з актуальних для України питань в зовнішньоекономічній політиці є не тільки активізація співробітництва з країнами СЕП, але й участі у формуванні Єдиного економічного простору, а саме вибір оптимальної форми інтеграції в СЕП. Як вже було зазначено, Угода про формування Єдиного економічного простору була підписана 19 вересня 2003 року в м. Ялті та ратифікована парламентами України, Російської Федерації, Білорусі та Казахстану 20 квітня 2004 року.

Україна брала участь у формуванні Єдиного економічного простору з урахуванням застереження, висловленого в момент підписання і ратифікації Угоди про формування СЕП, яке обмежує участь в угодах, які суперечать Конституції і міжнародним зобов'язанням України.

З урахуванням пріоритетності вступу держав-учасниць СЕП до СОТ та в зв'язку з переорієнтацією Білорусі, Казахстану та Росії на Митний союз в рамках ЄвразЭС переговорний процес в рамках СЕП на даний час призупинено.

Є альтернатива між формуванням зони вільної торгівлі або ж приєднання до Митного союзу. Глибші форми інтеграції обговорюються, але залишаються питанням середньо- і довгострокової перспективи.

Вибір оптимального для України інтеграційного рішення є непростим, неоднозначним: потрібно врахувати цілу низку внутрішніх і зовнішніх факторів, з урахуванням світового досвіду та зовнішньоекономічних інтересів України.

Економічно, згідно з проведеними розрахунками вчених, участь України в СЕП оцінюється в 219 млрд. долл. за період з 2011-го по 2030 р., або в 6-7% збільшення ВВП. Незважаючи на це, розгляд відносин Україна – СЕП більш фокусується на відносинах з Російською Федерацією. Тому існує думка, що СЕП – це спосіб розбудови відносин України та Росії. Участь України в СЕП пояснюється її прагненням поглибити співробітництво на пострадянському просторі, оскільки економічна взаємодія між країнами-учасниками, яка склалася історично, ще досить відчутна. Двосторонній експортно-імпорتنі відносини України з Росією є найбільшими за обсягами та найбільш диверсифікованими за монетарною на усьому пострадянському просторі. Вони ж найкращим чином ілюструють специфіку та суперечності торговельних, взагалі економіко-політичних стосунків між новими незалежними державами колишнього СРСР.

Ця взаємодія насамперед має набути форми повномасштабної зони вільної торгівлі (ЗВТ) без вилучень і обмежень. ЗВТ спрямована на досягнення таких цілей України:

- скасування російського експортного мита і ПДВ на нафту й газ;
- реалізація російських енергоносіїв Україні за внутрішньо російськими цінами;
- створення „єдиного енергетичного простору”, що передбачає формування стратегічних енергетичних запасів країн-учасниць;
- отримання повнішого доступу на російський ринок через скасування торговельних бар'єрів;
- скасування російських антидемпінгових заходів щодо українських товарів, імпортованих квот на металопродукцію та деякі інші товарні групи;

- зростання взаємної торгівлі країн – учасниць Угоди;
- забезпечення вільного руху робочої сили між державами.

Іншими словами, два основних аспекти ЗВТ – це енергетична сфера і російські квоти. Хоча досвід Російсько-Білоруських відносин в рамках і ЗВТ і вже Митного союзу відносно поставок газу став прикладом перспектив і для України в цьому питанні. За деякими іншими з перелічених позицій певних результатів уже вдалося добитися.

До основних причин вибору України на користь ЗВТ можна віднести:

- збереження курсу на євроінтеграцію;

- умови членства у СОТ;

- митний союз передбачає створення наднаціонального регулюючого органу, що суперечить Конституції України.

Відтак для визначення оптимального формату співпраці з СЕП з урахуванням заявлених національних інтересів та засад зовнішньої політики України слід розглядати альтернативу між зоною вільної торгівлі та митним союзом у контексті основних позицій, зазначених вище.

Створення ЗВТ не зробить істотного впливу ні на обсяги зовнішньої торгівлі, ні на темпи зростання української економіки, ні на її структуру. По суті ЗВТ СНД може розглядатися як збереження “status quo” з незначними позитивними ефектами для української економіки (за підрахунками економістів додатковий приріст ВВП в середньому на 0,5% в рік).

У світі не існує жодної повномасштабної ЗВТ, де не було б вилучень і обмежень, якщо тільки ця ЗВТ не є водночас митним союзом. Повна ЗВТ неможлива без певної уніфікації митних правил тому, що виникає проблема в торгівлі з третіми країнами. Якщо країни – члени зони застосовують різні тарифи в торгівлі з третіми державами, з'являється можливість виходу на внутрішній ринок угруповання товарів з

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

третіх країн через територію того члена угруповання, ставки мита якого стосовно не членів угоди мінімальні". ЗВТ ЄС є для України напівзаходом. Наша країна зможе одержати безперешкодний у частині тарифного регулювання й квот доступ на ринки трьох партнерів (і відкриє їм свій ринок), але не отримає ліквідацію мита на енергоси́. Єдиним способом досягти останньої мети є митний союз. Водночас методом стримування взаємної торгівлі Росії й України, як у випадку зони вільної торгівлі, так і в митному союзі, залишиться такий неопротекціоністський інструмент, як антидемпінгові розслідування. Їх можна буде винести за межі ЄС або завдяки політичному рішення на вищому рівні (що малоймовірно), або на ще глибшій стадії інтеграції – у спільному ринку.

Є й пов'язані із Митним Союзом проблеми для України. Насамперед, Митний Союз припускає впровадження єдиного мита стосовно третіх країн, внаслідок чого рівень захисту внутрішнього українського ринку за окремими товарними групами може виявитися меншим, ніж необхідно (це пов'язано і з правилами СОТ).

В інтеграційному об'єднанні, з одного боку, формуються оптимальні умови для кооперації підприємств з країн-учасниць, а з іншого – може посилюватися конкуренція між ними. В теперішній час виробнича кооперація на пострадянському просторі носить нерегулярний, одиничний характер, тому можливість ефективної виробничої інтеграції може розглядатись як мінімум в середньотерміновій перспективі. Компенсувати це можливо за рахунок інтенсифікації інвестиційної діяльності.

Україна не може ігнорувати поряд з собою прообразу "спільного ринку пострадянського простору" з населенням більш ніж 170 млн. Незважаючи на численні заяви про близькість досягнення домовленості з ЄС про асоціацію, по факту ЄС не зняв жодного серйозного обмеження на доступ української продукції на європейські ринки. Україна до цих пір залишається в "радянському технологічному полі" і все прориві в аерокосмічних технологіях, атомній енергетиці, енергетичному машинобудуванні, суднобудуванні, військово-промислового комплексу можливо тільки в рамках єдиної інноваційної політики ЄС.

Таким чином, вибір між зоною вільної торгівлі та митним союзом ЄС для України – це вибір між її ймовірною неучастю і можливою участю в діяльності організації. Мотивація ЄС для України пов'язана саме з лібералізацією відносин у російському напрямку.

Митний союз принципово несумісний тільки з одним із трьох заперечень України – з її євроінтеграційним курсом, та й то якщо під євроінтеграцією розуміти повне членство в ЄС. Усі інші проблемні питання можна врегулювати на багатосторонній основі.

У світлі наростаючих проблем в євроні, існує необхідності невідкладно визначитися з економічними пріоритетами. Конкретні кроки назустріч ЄС можуть забезпечити Україні життєво важливі економічні переваги в реальному часі, засновані на паритетному партнерстві, на протизагрозі невизначеності асоційованого членства в ЄС.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Електрон. стат. данні – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
2. Об итогах внешней и взаимной торговли государств – членов Таможенного союза в 2011 году [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.tsouz.ru/db/stat/Analitika/Pages/default.aspx>
3. Оценки макроэкономического эффекта участия Украины в процессах региональной экономической интеграции [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://2000.net.ua/2000/derzhava/ekonomika/77342>

РЕЗЮМЕ

В статті розглянуто питання перспективних напрямів інтеграційних відносин України в контексті двовекторності розвитку міжнародних економічних відносин.

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены вопросы перспективных направлений интеграционных отношений Украины в контексте двухвекторности развития международных экономических отношений.

SUMMARY

The paper considers the issue of Ukraine's integration directions in the context two vectors development of its international economic relations.

СТИСЛИЙ ОГЛЯД НОРМАТИВНИХ ЗАСАД СТИМУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТНООРІЄНТОВАНИХ ВИРОБНИКІВ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Бессонова С. І. доцент, к.е.н., доцент кафедри «Облік і аудит», ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» (м. Маріуполь) ¹

Постановка проблеми. В сучасних умовах вітчизняні промислові підприємства приділяють велику увагу вирішенню питань які безпосередньо пов'язані із забезпеченням стійкого функціонування виробничих систем, а саме: розвитку інноваційної активності виробничого промислового сектора з метою отримання інвестиційних ресурсів для розробки або придбання енергоефективних і ресурсозберігаючих технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам інноваційного розвитку промислового сектора, питанням інвестиційного розвитку, аспектам енергозбереження присвячено багато робіт вітчизняних вчених, таких як О.І.Амоша, Б.М.Андрушків, С.С.Аптекарь, М.Г.Белопольський, А. Богачев, В.М.Гець, Т.Д.Косова, Т.Г.Логутова, В.Л. Мазур, Ю.В.Макогон, Г.Г.Півняк, А.Ю.Пікус, В.П. Семиноженко, Д.К.Турченко, Л.І. Федулова, М.Г.Чумаченко, О.А.Шутаєва і ін. Проте дослідження чинників, що впливають на інноваційну і енергозберігаючу спрямованість промислового сектора, вимагають детальнішого вивчення.

Метою статті є дослідження сучасного стану інноваційної діяльності металургійних підприємств України, проаналізувати світовий досвід стимулювання промислових підприємств, рекомендувати заходи щодо удосконалення законодавчої бази.

Викладення основного матеріалу. 30 листопада 2012 р. в Брюсселі повідомлялося про завдання, які містяться у проєкті Національного плану дій з впровадження енергоефективності і розвитку поновлюваних джерел енергії (ПДЕ) на період до 2020 р., а саме, Україна має намір наблизитися до рівня енергоефективності економіки Європейського Союзу і понизити енергетичні витрати на виробництво одиниці внутрішнього валового продукту (ВВП) на 9% порівняно з 2005-2009 рр. Але стан вітчизняного науково-технічного потенціалу промислового сектору в сучасних умовах характеризується незадовільним.

Аналіз статистичних даних у сфері інтелектуальної власності дозволив зробити наступні висновки. У 2011 р. порівняно з минулим роком знизилася кількість заявок на такі об'єкти промислової власності як: винаходи -1%, корисні моделі на 2%, а по такій позиції як промислові зразки спостерігається збільшення на 0,4%. Необхідно також відзначити, що із загальної кількості поданих заявок тільки 2% нафтовій галузі, газовій та коксовій та 1,9% металургії заліза. Що стосується промислових зразків, то із загальної кількості отриманих патентів 4,1% належить такому промислового блоку як устаткування для розділення рідин і газу, санітарне, опаловальне, вентиляційне устаткування, тверде паливо. Це звичайно ж дуже низькі показники, тим більше, якщо врахувати, що тільки шість з тисячі винаходів в даний час використовуються у виробництві.

Як і раніше не велика частка інноваційно-активних підприємств. За період з 2007 по 2011 рр. питома вага підприємств, які займалися інноваціями, зросла на 2% (з 14,2% до 16,2%). Найбільша питома вага на впровадження інновацій від загальних витрат належить